

ИСТИНА И ВРЛИНА

Боривоје Маринковић, *Знањем против заборава*, Филозофски факултет у Новом Саду – „Змај”, Нови Сад 2013

Књига *Знањем против заборава* представља изабране радове Боривоја Маринковића, некадашњег професора Филозофског факултета у Новом Саду. У њој се налазе Маринковићев текстове посвећени српској грађанској поезији, Емануилу Јанковићу, Доситеју Обрадовићу, Вуку Караџићу и Илариону Руварцу. Књига је опремљена и библиографијом професора Маринковића, као и веома лепим предговором академика Радомира Ивановића, који је књигу и приредио.

Рећи ћу одмах на почетку овог приказа да је *Знањем против заборава* вредна књига. Она је то и због обиља података које Маринковић доноси о јунацима својих текстова, али можда и више, због једног посебног концепта науке и односа према истини који текстови прикупљени у њој илуструју. На први поглед, тај концепт науке и није тако посебан: рекли бисмо да је у питању позитивизам. Укратко речено, Маринковић је научник пре свега заинтересован на књижевно-историјске чињенице. За неопрезног или површног читаоца ових неколико реченица би могло бити довољно да Маринковића и његов опус доживи као један прошли концепт науке. Такозвани „дух времена” даће му за то право: није неки велики проблем навести неколико имена значајних постмодерних филозофа који су нас учили, а неке можда и научили, да научна чињеница не постоји, а да са њом не постоји ни истина, бар не у једнини; постоји, уместо тога, моћ која конструише истину, јер располаже техникама доказивања (тачније производње) истине, дакле, производње чињеница. Исто тако, научени смо да постоји само дискурс изван кога не постоји никакво знање, док сам тај дискурс, нужно деформише истину. Ако наука и научници данас пристају на такво знање које, ако ћемо да будемо потпуно консеквентни, онда и није знање, већ диктат моћи, то је онда зато што се, еуфемистички речено, променио концепт науке. Но, та промена је антиципирана знатно пре постмодерног доба. Једну од њених антиципација налазимо и у роману *Хеліополис* Ернста Јингера, у коме можемо да прочитамо следеће реченице: „Намесник је, међутим, настојао да научнике сроза на положај намештеника, техничара, па чак и фалсификатора – његова воља свакодневно им се све више мешала у рад. На универзитетима је већ било људи који су не само признавали првенство власти, већ су и интензивно радили на логичном образложењу тог првенства.”

Читајући ове Јингерове реченице, објављене сада већ далеке 1949. године, морали бисмо себи поставити питање да ли је „теоријско” образложење деформације истине у дискурсу или постмодерном стању, заиста тек само легитимизација чињенице да постоје научници који су се

одrekli истине зарад блискости са намесницима и привилегија који су им ови, услед те блискости, могли подарити. Да ово питање има смисла, говори нам и једна успутна опаска Мартина Хајдегера, изречена на исту тему, у тексту „Доба слике света”: „Научник нестаје. Њега замењује истраживач, који се налази у истраживачким предузећима. Управо она, а не његова ученост, дају 'укус' његовом раду. Истраживачу није више потребна кућна библиотека. Осим тога, он стално путује.” Можда би се у овим сировим Хајдегеровим реченицама, лишеним његове специфичне терминологије, могао наслутити феномен академског туризма, где углед у научној заједници више зависи од штамбиља у пасошу, него од резултата рада, више од позиције у академској заједници, а мање од домашаја властитих радова.

Професор Маринковић није изгледао као истраживач склон путовању; био је човек кога лако могу да замислим како свакога дана седа за радни сто и ради, обилато се користећи својом митском кућном библиотеком. То је позиција у којој није лако замислити академске привилегије. То је усамљеничка позиција.

Можда се тако може објаснити једна изванредно важна појава у научној поетици Боривоја Маринковића а то је његова истрајна употреба првог лица једнине у властитим текстовима, уместо безличног, а очекујућег, академског првог лица множине. У тој Маринковићевој ја-позицији, назире се и моменат усамљености, али и свест о томе да постоји неки проблем у том „ми” због чега би га требало ипак заменити са једним (часним и поузданим) „ја”. У чему је тај проблем?

Проблем је у томе што научна интенција чак и код позитивистички оријентисаних научника често осцилира између потребе да се каже нешто ново, да се дакле, открије нека нова чињеница, или да се покаже једна врста апсолутног знања, која научника спречава да призна да нешто не зна, и да, што је још страшније, можда нема начина да се то нешто сазна. То значи да привидно објективно академско „ми” тежи заправо сасвим субјективној слави која ће се базирати или на „открићу” или на апсолутној „ерудицији”. Особеност Маринковићег концепта је у томе што њега не занима толико ни „откриће” ни „ерудиција” колико једино и пре свега, гола научна истина. Управо осећање те разлике у односу на академску заједницу – које се јасно нигде не експлицира – чини да овај научник са пуним оправдањем каже „ја”. И то „ја” се може прихватити као „ја” часног човека и поузданог сведока.

Видљиво је то и у радовима сакупљеним у књизи *Знањем проишав заборав*, а посебно у два момента која треба нагласити, јер представљају, чини ми се, особеност Маринковићевог научног вјерују. Први је Маринковићево упорно и опсесивно указивање на читав низ дезинформација и заблуда, које су често цитиране из генерације у генерацију, а да

је притом научној заједници (ономе називи објективном „ми“) промакао неки текст или чак текстови у којима се та заблуда разоткрива као заблуда. Дobar пример за то је, рецимо, случај девет приповедака које је Вук објавио у својим *Даницама* и који се редовно појављују у зборницима народних приповедака, а да су заправо у питању преводи. Маринковић то показује, позивајући се на давно објављене радове Милана Шевића и Владимира Ћоровића. Иако штампани – а то је такође поента Маринковићевог увида – ови радови нису ревидирали уврежено мишљење о пореклу тих приповедака. И то није једини такав пример.

Као варијација овог момента, у књизи *Знањем прошлог заборавља* могуће је пронаћи и низове „анализа“ и „тумачења“ дела која тумачи нису никада ни видели, што у коначном збиру доводи (услед потребе да се нешто ново каже, или да се све зна) до комичних заблуда. Тај комични моменат провејава и кроз Маринковићев коментар једног таквог случаја: два поменути, али необјављена рукописа Емануила Јанковића. Ево тог Маринковићевог коментара: „Сиромас Емануил Јанковић! Као несвршени студент медицине у Халеу, бавио се, изгледа, узгредним питањима практичне (‘наравоучитељне’) филозофије на начин који је био доступан свим читаоцима литературе такозваних ‘популарних’ филозофа XVIII столећа, а од његових несачуваних рукописа, познатих нам само по насловима, у доконим размишљањима појединих биографа створиле су се, временом, читаве филозофске расправе.”

Најзад, ваља поменути и други моменат који је карактеристичан за Маринковићеве радове, а то је признање да се до неких чињеница, на основу тренутно познатог материјала, једноставно не може доћи. Ова признања не само да сведоче о императиву истине који прожима ову књигу, већ је и наративизују у смислу да је Маринковићеве текстове могуће читати и као особен вид белетристике у коме се прича врти око несталих, али не и заборављених рукописа или књига.

Чини ми се да је сада јасније зашто је Маринковићев научни етос, али и поетика његових радова, важна данас и овде. Извесно је да је достојанство науке, а посебно хуманорума опало, и то не због околности на које упућује теорија, колико због односа научника према истини. У тренутку када је научник спреман да тргује са истином, било из материјалне или симболичке користи, он престаје да буде научник и постаје – рецимо то отворено – слуга моћи, који учествује у процесу деформисања истине према њеним интересима, било тако што ће је упорно прећуткивати, било тако што ће је фалсификовати. У оба случаја, међутим, имамо посла са сојем који је заборав заслужио и који ће га и добити, попут оних совјетских називи писаца, називи критичара и називи историчара, који никада са Стаљином нису имали никаквих проблема. Они ће гледати да Маринковићеву књигу што пре забораве. Нама, осталима, она ће

бити знајчајна јер нам показује да је пут ка истини пут ка врлини. Која остаје у сећању без обзира на запретене путеве историјског и људског памћења, јер врлину, једноставно, има смисла памтити.

Слободан ВЛАДУШИЋ